

Олександр Ноцький,
адвокат (м. Чернівці)

Судді повинні ставитися з повагою до всіх учасників процесу в усіх випадках*

Звичайно, що кожен юрист інтерпретує положення і вимоги законодавчих актів саме так, як того вимагає захист інтересів його клієнта. Проте, якщо на обставини, що утворюють склад матеріального права, ми дійсно можемо дивитись по-різному, то вимоги процесуальних норм не підлягають сприйняттю та розумінню, що базується на численних конотаціях. На жаль, суди та органи досудового розслідування часто-густо байдуже ставляться як до вимог кримінально-процесуального закону, так і до законних вимог захисників під час розгляду кримінальних проваджень. Для прикладу хочу навести випадки процесуальних, м'яко кажучи, непорозумінь.

Як впливає із змісту ч.ч. 1 та 2 ст. 314 КПК України, суд протягом п'яти днів з дня надходження обвинувального акта зобов'язаний призначити підготовче засідання, в яке викликає учасників провадження. Таке засідання, безумовно, відбувається за участю захисника. Це положення узгоджується і з принципом доступу до правосуддя, закріпленим у ст. 21 КПК України, і з принципом забезпечення права на захист, про який ідеться в ст. 20 цього ж кодексу. Згідно із вимогами ч. 8 ст. 135 КПК України особа має отримати повістку про виклик не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана з'явитися за викликом, але у будь-якому випадку з наданням їй необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом.

Проте суди першої інстанції відверто нехтують цією вимогою закону і, порушуючи права обвинувачених на захист та позбавляючи адвоката можливості виконання ним свого обов'язку захищати клієнта, не повідомляють захисників про день та час проведення підготовчого засідання, де розглядаються чи не найважливіші питання розгляду кримінального провадження, а саме: щодо переліку осіб, що викликаються в судові засідання, щодо задоволення клопотань про витребування певних речей чи документів тощо.

Зокрема, таке порушення, допущене Новоселицьким районним судом Чернівецької області у кримінальному провадженні, в якому я брав участь як захисник, призвело до затягування розгляду кримінального провадження та до ухвалення незаконного вироку, який ґрунтувався на доказах, про недопустимість або неповноту яких захист мав намір заявити відповідно до ст.ст. 314–315 КПК України. Коли захист звернув увагу суду на такі грубі порушення положень чинного кримінально-процесуального закону, колегія суддів усміхнулася і висловила думку, що проблеми адвоката — це проблеми адвоката, а суд не повинен підлаштовуватися під учасників кримінального провадження. Можливо, така думка й була б слушною, якби не вищезазначені вимоги чинного КПК.

Також не можу не звернути увагу на неприпустимість оцінювання роботи захисника суддями під час розгляду кримінальних проваджень. Ця проблема

вже давно вийшла за межі суто етичної. Безумовно, що в адвокатському середовищі є чимало представників професії, які не дотримуються вимог професійної етики та деонтології. Водночас, навряд чи цей факт можна визнати таким, що виправдовує зневажливе, а часто і відверто нахабне ставлення суддів до адвокатів прямо під час розгляду кримінальних проваджень, адже суддя як носій державної влади навряд чи може дозволити собі нетактовну поведінку стосовно будь-якого учасника процесу.

Судді мають виконувати свої функції, керуючись принципом рівного ставлення до сторін. Поведінка судді не повинна демонструвати його позитивне чи негативне ставлення до показань чи інших досліджуваних доказів, а техніка постановки запитань — прихильності чи упередженості до однієї із сторін (Декларація щодо захисту прав людини у кримінальному провадженні, п. 1.6).

Під час розгляду скарг у Вищій кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури членами комісії неодноразово зверталася увага на неприпустимість зловживання суддями правом на оскарження дій адвоката під час судового розгляду різних категорій справ, в тому числі і кримінальних. Наслідком розгляду однієї з таких скарг стало направлення відповідного представлення на адресу Вищої кваліфікаційної комісії суддів про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Правила адвокатської етики однозначно передбачають обов'язок адвоката поважати всіх учасників судового розгляду і чітко визначають порушення цієї вимоги як підставу для притягнення до дисциплінарної відповідальності, що і реалізується у відповідних рішеннях кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури різних рівнів. Проте до цього часу адвокати не чули про випадки адекватної реакції органів суддівського самоврядування на прояви неповаги суддями щодо адвокатів.

Особливо гостро ця проблема відчувається саме у кримінальному провадженні, адже специфіка здійснення захисту обвинувачених передбачає наявність надто «тонкого» психологічного зв'язку між адвокатом і його клієнтом, що зумовлено самою сутністю кримінального процесу, який передбачає «просто змагання» в системі «держава — людина». Будь-який прояв неповаги до захисника з боку суду спри-

* Декларація щодо захисту прав людини у кримінальному провадженні, п. 1.7.

ймається підзахисним як реальний привід для втрати довіри до адвоката, що, у свою чергу, передбачає вже не тільки наслідки етичного характеру, а й порушення права обвинуваченого на захист і втрату довіри до судової системи в цілому.

Тепер щодо необхідності досягнення взаєморозуміння між адвокатами, суддями і прокуроро-міліціонерами. Асоціацією адвокатів Чернівецької області ще п'ять років тому була висунута пропозиція до керівництва апеляційного суду і прокуратури області про створення науково-консультативної ради, до складу якої увійшли б представники суду, адвокатури і прокуратури з метою опрацювання тих процесуальних питань, які викликають найзначніші різночитання у професійних учасників судового процесу, і погодження єдиної думки щодо їх тлумачення.

Такий підхід дав би змогу отримати єдині базові уявлення про алгоритм процесуальних дій для всіх правозастосувачів і уникнути зайвих «процесуальних тілорухів», які перетворюють кримінальне провадження в стадії судового розгляду на мішень для постійної критики з боку суспільства. Зрештою, можна було б знехтувати думкою цього суспільства, але боюся, що в такому разі судова влада дуже швидко перетвориться на «проблему, що очікує свого остаточного вирішення». Тим часом, створення такого науково-консультативного органу як в національному, так і в регіональних масштабах, дасть можливість згладити надто вже гострі кути суперечностей між адвокатами, судами й органами досудового розслідування.